

Darbinieku mobilitāte Covid-19 krīzes laikā (3/18/20)

Darba pienākumu veikšana ārpus savas mītnes valsts mūsdienās ir vispārpieņemta prakse. Darbiniekus bieži nosūta darbā uz citiem grupas uzņēmumiem ārvalstīs. Tāpat cilvēki, meklējot labākus darba piedāvājumus, īslaicīgi vai uz ilgāku laiku brauc strādāt uz ārzemēm. Šāda darbinieku pārvietošanās vienmēr jāvērtē no nodokļu tiesību aktu perspektīvas, jo uzturēšanās citā valstī var ietekmēt personas nodokļu rezidenci. Šajā rakstā – par nodokļu jautājumiem, kas var rasties Covid-19 sakarā uzlikto pārvietošanās ierobežojumu rezultātā.

Pārrobežu nodarbināšanu regulējošie normatīvie akti

Nodokļu konvencijas¹ definē kritērijus, pēc kuriem nosaka rezidences valsti vai darba veikšanas valsti (*host state*), kurai ir tiesības aplikt ar nodokļiem personas algota darba ienākumus (konvencijas 15. pants). Vispārīgā gadījumā algota darba ienākumus apliek ar nodokļiem personas rezidences valstī, izņemot gadījumus, kad darbu veic otrajā valstī un izpildās noteikti kritēriji. Protī, valstij, kurā persona fiziski veic darba pienākumus, par kuriem saņem algota darba ienākumus, arī var būt tiesības uzlikt nodokli, ja izpildās noteikti kritēriji, tostarp valstī pavadīto dienu skaits.

Ja otrajai valstij ir tiesības piemērot nodokli algota darba ienākumam, tad rezidences valstij ir vai nu jāatbrīvo šis ienākums no nodokļa vai arī jāsamazina maksājamais nodoklis par ārvalstī samaksātā nodokļa summu (konvencijas 23. pants), bet ne vairāk kā par nodokli, kas būtu maksājams Latvijā. Arī IIN likuma 24. panta septītā daļa paredz šāda ienākuma atbrīvošanu no nodokļa Latvijā.

Covid-19 krīzes ietekme uz fizisko personu nodokļu rezidences statusu

Nemot vērā pašreizējos apstākļus, varētu veidoties divi scenāriji.

1. scenārijs: Persona pirms ārkārtējās situācijas izsludināšanas īslaicīgi strādāja ārvalstī (ārpus savas mītnes valsts) un Covid-19 krīzes dēļ tur iestrēga.

Komentārs: Maz ticams, ka, nemot vērā ārkārtējo situāciju, persona kļūtu par ārvalsts rezidentu, kurā tā atrastos īslaicīgi. Protams, pastāv iespēja, ka saskaņā ar ārvalsts normatīvajiem aktiem persona kvalificētos nodokļu rezidences kritērijiem, piemēram, balstoties uz pavadīto dienu skaitu. Tomēr arī šajā gadījumā konvencijas vajadzībām persona visticamāk saglabātu savu rezidenci mītnes valstī, jo tā saglabātu spēcīgāku saikni ar mītnes valsti (piemēram, mītnes valstī personai ir pieejama pastāvīga dzīvesvieta, tur atrodas vitālo interešu centrs, kas nozīmē ģimenes atrašanos vietu u.c.). Tādējādi šādai īslaicīgai relokācijai nevajadzētu ietekmēt nodokļu rezidences statusu.

Turpretī, ja saikne ar ārvalsti tomēr ir ciešāka (piemēram, cilvēks plānoja tur strādāt tikai piecus mēnešus, bet pārcēlās kopā ar ģimeni), tad ilgāka palikšana ārvalstī Covid-19 ierobežojumu dēļ var ietekmēt personas rezidences statusu arī saskaņā ar konvenciju.

2. scenārijs: Persona veic darba pienākumus šā brīža mītnes valstī un ir kļuvusi par tās nodokļu rezidentu, bet Covid-19 dēļ īslaicīgi atgriežas iepriekšējā mītnes valstī (t.i., persona repatriējas tikai Covid-19 krīzes

dēl). Pastāv iespēja, ka persona bija saglabājusi iepriekšējās mītnes valsts nodokļu rezidences statusu atbilstoši tās nacionālajiem normatīvajiem aktiem vai arī var atkārtoti kvalificēties kā šīs valsts nodokļu rezidents pēc atbraukšanas.

Komentārs: Šīslīcīga atgriešanās iepriekšējā mītnes valstī izņēmuma kārtā visticamāk neietekmētu nodokļu rezidenci, bet arī šī situācija jāizvērtē gan no nacionālo, gan starptautisko tiesību normu perspektīvas.

Vairākās valstīs jau šobrīd ir izdotas vadlīnijas rezidences statusa noteikšanas Covid-19 ietekmē. Piemēram, Lielbritānija izdevusi speciālus noteikumus, kas paredz, ka šajos īpašajos apstākļos Lielbritānijā pavadītās dienas neņem vērā, nosakot personas rezidenci.

Diemžēl Latvijas atbildīgās nodokļu iestādes vēl nav izsniegušas šādus skaidrojošus materiālus, tomēr visticamāk problēmsituācijām nevajadzētu rasties, jo vispārīgi Latvijā nodokļu rezidences statusa reģistrācija vai dereģistrācija nenotiek automātiski – VID šādi lēmumi jāpieņem uz attiecīgu dokumentu pamata.

Covid-19 krīzes ietekme uz algas nodokļiem

Ja valsts, kurā pirms ārkārtējās situācijas tika veikti darba pienākumi, zaudē nodokļa uzlikšanas tiesības personas rezidences statusa maiņas ietekmē, tad darba devējiem un ḥēmējiem var rasties papildu administratīvais slogs. Darba devējiem var saglabāties nodokļa ieturēšanas pienākums (saskaņā ar vietējo normatīvo aktu prasībām), kurš vairs nebūtu pamatots ar nodokļa uzlikšanas tiesībām atbilstoši konvencijas noteikumiem. Tātad šādam pienākumam būtu jābūt uz laiku apturētam vai arī būtu jāievieš īpašais nodokļu atmaksas mehānisms. Darbiniekam savukārt rastos jauni vai paplašinātos esošie deklarēšanas un nodokļa samaksas pienākumi savā rezidences valstī.

Ņemot vērā minēto, ja darbinieks pastāvīgi strādā valstī X, bet Covid-19 krīzes ietekmē repatriējas uz mītnes valsti Y, kur no savām mājām turpina strādāt X valsts darba devēja labā, tad viņa algota darba ienākumi algas nodokļu vajadzībām tik un tā ir attiecināmi uz valsti X. Tāds ir ESAO skaidrojums tāldarba fenomenam Covid-19 ietekmē.

Valstu ieviestie atbalsta pasākumi pārrobežu darbiniekiem

Vairāku valstu pieņemtie vai piedāvātie atbalsta pasākumi (piemēram, dīkstāves pabalsts) ir vērsti uz pēc iespējas lielāka darbinieku skaita atstāšanu darba attiecībās ar iepriekšējo darba devēju. Pēc būtības šādi maksājumi visvairāk atbilstu kompensācijām, kas tiek izmaksātas darba attiecību pārtraukšanas gadījumā. Saskaņā ar ESAO Nodokļu paraugkonvencijas komentāriem² šādi darbinieku ienākumi būtu attiecināmi uz vietu, kurā darbinieks strādājis iepriekš, proti, valsti, kurā persona bija nodarbināta pirms Covid-19 krīzes.

¹ Starpvalstu konvencijas dubultās aplikšanas ar nodokļiem un nodokļu nemaksāšanas novēršanai, kas balstās uz ESAO Nodokļu paraugkonvenciju

² 15. panta komentāra 2.6. punkts